

NĘDZNIE (66) *av*

e jasne.

comp nędzni(e)j (1).

Sł stp, Cn notuje, Linde bez cytatu.

1. *Nieszczęśliwie, żałośnie, w sposób godny litości; misere Mącz, Calag, Calep, Cn; calamitose Mącz, Calep, Cn; miserabiliter, miseriter Calep, Cn; afflicte Mącz; flebile dictu, in miserabilem modum, miserabile visu Calag; miserandum in modum, miseris modis Cn (16) : A bieda więc po trzy kroć bywa tey koronie/ Ktora tak nędznie łożi w takowey obronie. RejWiz 173; RejZwierz 104v; Turpiter potius quam calamitose, Nie tak nędznie yako wielmi łzopólnie. Mącz 31a, 130b, 224b; Powiedz prawi Książęciu odemnie/ iż kokozł fiedzi na iáykach. [...] Książę zaraz odpowiedziało: A thy odemnie powiedz twemu pánu/ Iż nędznie ta kokozł fiedzi/ ktorą wyrzucą z gniazda. Górndworz Q6; Calag 156b; Miedzy ktorymy vyrzą łwoie powinowáte y towarzysze/ y będą nędznie [!] narzekác/ y plákác. SkarŻyw 121; Calep 150b, 665a, b, 666a.*

W połączeniach szeregowych (2): RejPos 325v; człowiek [...] krotko tu ná świecie żywie/ Y to odmiennie/ nędznie/ boiázliwie SzarzRyt Av.

W charakterystycznych połączeniach: nędznie w łykach krzyczeć, narzekać, plakać, stać w obronie, szukać wspomżenia.

a. *Określa dopełnienie (lub podmiot przy stronie biernej): nędznie + kogo + czasownik = czasownik + kogo + nędznego (2) : Co mam czynić/ zem tak nędznie á hániebnie od łwych opułzczon? HistRzym 42; [Chrystus] wołał do Bogá oycá łwe⁶⁰: y czemużeś mie moy miły Pánie tak nędznie opuścić raczył. RejPos 103.*

2. *Ubogo, w bardzo skromnych warunkach materialnych; mendiciter Mącz (6) : Mieszko [...] iechał do Ráciborzá/ á tam z żoną y z troygiem dzieći mieszkał nędznie BielKron 356; Intra legem epulari, Nędzniey żyć niżliby łprawnie miał/ álbo niżli yełt wstawiono. Mącz 173b; Mendiciter, Po żebrácku/ nędznie/ żebráckim obyczáyem. Mącz 216a; HistRzym 69.*

W charakterystycznych połączeniach: nędznie mieszkać, przebywać na tym świecie, żyć.

W przen (1) :

Wyrażenie: »nędznie upadły« = ubogi (1): Rátuy też kędy możelz nędznie vpádłego/ [...] Włpomagay kędy możelz wždy też y drugiego. RejWiz 187.

Przen: Ubogo pod względem duchowym (1) :

Szereg: »nędznie a mizernie« (1): te dwie mowie [grecka i łacińska]/ łą y piękne/ y obfite/ y dawne/ á piáno niemi takie rzeczy/ ktorých kto niewie/ nędznie/ á mizernie żywie/ ná świecie. Górndworz F7v.

3. *W sposób hańbiący, poniżający, uwłaczający czci (3) : Dłá tego go włfytkiému ludu tako łłkaradégo/ tako vplwanego/ ij nędznie vkoronowané⁶⁰ chciál vkazatz. OpecŻyw 129v, 125.*

Szereg: »sromotnie i nędznie« (1): O iaki łmutek matuchna iego miała/ gdy go nagiégo widziała/ dlá tego [...] rzekła. Ogládáycie iakotz łromotnie ij nędznie łtoij moy łyn miły OpecŻyw 125v.

4. *Żle w ujęciu moralnym, grzesznie; w sposób godny napiętnowania; efflictim, sordide Mącz (11) : Bo łye yako piyáni ná ten czás łstawáya/ Roftrópności łwey ná włłem nędznye łłtradáya. LubPs Y5v;*

Pátrzayże zálie ten Pan co ípráwił drugyego/ Widząc ná wízem człowieká ták nędznie krewkiego/ Ízby go przyrodzenie ínádnie ná wízem zwiódło *RejWiz* 129, 49v, 170v; *Mqcz* 130c, 403a; Smierć íeít [...] ítrách złým á rofkoísz dobrym. [...] íwowlnikom á íákomcom muísi być bárzo ítráfzna, Bo íie íednym od nálogow bárzo niechce/ á drugim theż od onych doíypánych íkrzynek/ á od wycioíánych mármorow/ ktorych nędznie vżyli *RejZwierc* 168v; O íáko wielka liczbá íeít onych/ ktore nieuhámowána do otrzymánia vrzędow chęc/ y ípor o doítoieíntwá nędznie [*mirabiliter*] trapi *ModrzBaz* 39v.

Szereg: »nędznie a niesprawiedliwie« (1): A gdy ná cię przydá [...] íákie pokuíy íwiátá tego/ ábyś nędznie á nieípráwiedliwie nábywał bogáctwá á rofkoíszy íego *RejPos* 107.

W przen (2): A wždy zá tobá márníe ták wízyícy íiegamy/ Ze y duízę y ciáło nędznie przedawamy. *RejWiz* 162.

Wyrażenie: »nędznie upadły« = *upadły w grzechu* (1): A ten przywiley íuż wiecznie zoítáwił y obieczáł chowác káżdemu nędznie vpádłemu národowi człowieczemu. *RejPos* 75v.

5. *Dotkliwie, boleśnie, strasznie, okrutnie; miserrime HistAl* (17): vzrzycie íyna mego nędznie vmęczoného/ íj lántzuchy zwiázanego. *OpecŻyw* 116v, 111v; á íako mimo tve obietnice/ nędznie íá vdřęczeni íludzy twogi/ od rozmáitych á írogich národow. *RejPs* 133v; *RejWiz* 102, 169, 187; *BibRadz* I 281a *marg*, 298c *marg*; *BielKron* 125v, 196v; pobito theż zálie nędznie woííká íego/ á íámego wywiedziono w wíęzienie do kroleístwá ínego. *RejPos* 50v; *RejZwierc* 263v, 264v; *LatHar* 237; *PudłDydo* B5.

W charakterystycznych połączeniach: nędznie (po)bić (2), osłabiec, oszpacony, pokaran, strapiony (utrapiiony) (4), íciśniony, udřeczony, umęczony, upaść, zniewolony.

W przen (2): bacz íakim wczoráyízego dnía był/ a íáki íeítem dzis/ ktory nędznie áż do ziemie íeítem potłumion. *HistAl* G2; Żywot náíz yeít tak nędznye ípołu z zyemyá zrownan *LubPs* M2.

6. *O śmierci; dotyczy śmierci nie w normalnych, gowarunkach (jednak nie przez zabójstwo), też w ogóle o śmierci świadczącej o marności spraw doczesnych; misere Modrz* (13): czego tu íákomie nábyli/ íż tego wízytkiego nędznie oítrádác muízá. *RejPos* 6; y íám nędzník od záíości ípadízy s ítołká íwego złomíł nędznie ízyię íwoię. *RejZwierc* 258; z moítn wyíokiego miedzy ínfzymi zepchnion/ á gdy wiele ludu náń vpádło/ nędznie był zátlócony y záduízony *StryjKron* 130.

Zwroty: »nędznie umrzec (a. umierać)« [*szyk zmienny*] (4): *BierEz* K3; *BielKron* 98v; *HistRzym* 113v; *Sachmat Carz* nędznie vmárl [*tj. w wíęzieniu*]. *StryjKron* 697 *marg*.

»nędznie zejść z íwiata« (1): *Krol Ludwíg* [...] będąc we zbroi nie mogł z błotá wyniść gdy go *Koń* przywálił/ ták nędznie íchedł s íwiátá *BielSpr* 56v.

»nędznie zginác« = *misere interire Modrz* (2): Ten [*Aleksander Wielki*] íie nie mogł náíyćić íwiátá ízyrokości/ A potym nędznie zginął/ w márney omyíności. *RejZwierz* 41v; *ModrzBaz* 49.

»nędznie żywota dokonác (a. dokończyć)« (3): *RejJóz* O4v; wydziera/ lichwi/ [...] á to nákoniec/ nędznie dokończywízy żywota íwego á onego márnego nábycia íwego przedíię [...] y trzeci potomek tego nigdy nie pożywie. *RejAp* 189; *HistRzym* 91.

Synonimy: 1. *marnie, mizernie, nieszczęśliwie, záíośnie*; 2. *ubogo*; 3. *haniebnie, marnie, níkczemnie, sromotnie*; 4. *marnie, plugawie, sprośnie, źle*; 5. *dotkliwie, haniebnie, okrutnie, srogo*.

Cf **NĘDZNO**

ZZa